

ישראל בלקינד: הערבים אשר בארץ ישראל

רגילים אנחנו לקרוא בשם ערבים את העם היושב בארץ ישראל ובשם הזה קוראים לו גם הסופרים האירופאים, אשר יצרו ספרות שלמה על הארץ ויושביה. אנו, העברים, קוראים להם גם ישמעאלים, כלומר בני ישמעאל, בניגוד לעברים בני יצחק. לפי סיפור דברי הימים הרגיל, באו אחרי הרומאים, מחריבי הבית השני והביזנטיים יורשיהם, כובשים חדשים, הערבים יוצאי ארץ ערב ויאחזו בארץ-ישראל. אולם אם נעמיק חקר בדברי הימים נבוא למסקנה לגמרי אחרת על אודות העם היושב עתה בארצנו, אודות הערבים האלה.

מחזה רגיל מאד הוא בדברי הימים, כי עם אחד מתנפל על השני וכובש לו את ארצו. הכיבושים האלה הם עיקר דברי ימי הימים בתקופה הראשונה וגם בימי הביניים. הכיבושים האלה שונים ביניהם במטרותיהם ובשאיפותיהם ויכולים באופן כזה להיחלק לשלושה סוגים:

לסוג הראשון אפשר ליחס את רוב הכיבושים של העמים הקדמונים. ייסודו הוא בתאוות השררה של מלכי העמים ותאוותם לאסוף להם חיל זרים, הן בתור שלל מלחמה וביזה והן בתור מסיים שונים, אשר העמים הנכבשים היו נאלצים לשלם לכובשיהם. אופי כזה היה לכיבושים של המצרים הקדמונים, של מלכי אשור, מלכי בבל, מלכי פרס, של אלכסנדר הגדול, מנחגי היונים, וגם של עם הרומאים. הכובשים לא באו להתיישב בארצות הנכבשות; הם היו רק שולחים שמה את פתוותיהם, סגניהם, פקידיהם עם חיל משמר מספיק. בהשתנות המצב יכלו הנכבשים להשתחרר מעול כובשיהם-לוחציהם, לעמוד ברשות עצמם או לבוא בעול עם אחר.

הסוג השני הם הכיבושים אשר כבשו עמים שלמים ברצונם לבקש להם משכנות חדשים, משכנות לא להם, מפני כי מסיבות שונות לא יכלו להישאר בארצות אשר בהן ישבו לכתחילה. כיבוש כזה היה כיבוש ארץ כנען מאת עם ישראל. כיבוש כזה היו גם הכיבושים הרבים של העמים הגרמניים בראשית ימי הביניים, בתקופת מסעי העמים. המטרה העיקרית של כיבוש כזה היתה ללחוץ, לגרש את העם הנכבש מארצו, אם אפשר, להשמידו, למען תהיה ארצו לנחלה לכובש. אבל דברי הימים מוכיחים, כי המטרה הזאת לא הושגה לעולם. אי אפשר להשמיד עם שלם היושב בארצו ואי-אפשר לגרשו ממנה. תוצאת הכיבוש הזה תמיד היא, כי הכובשים והנכבשים מתמזגים לעם אחד, אחד בא אל תוך השני מבלי שיודע כי בא אל קרבנו. כך היה ביסוד המדינות החדשות באירופה,

בתקופת ימי הביניים, וכך היה גם בארץ-ישראל. עפ"י התורה צווה עם ישראל להשמיד את יושבי הארץ, אשר נועדה להיות ארצו. "לא תחיה פל נשמה" אמרה התורה, אבל בפועל לא היה הדבר כן. די לראות בפרק א' בשופטים את הרשימה הארוכה של הערים, אשר לא הורישו שבטי ישראל; די לזכור את דברי המלאך ה' בבוכים²; די לזכור את הגבעונים, אשר רימו את יהושע ואת ראשי העם, אשר כרתו אתם ברית נִיחִים; די לזכור, כי בימי שלמה המלך נמצאו בארץ ישראל יותר ממאה וחמישים אלף גֵּרִים, לאמור מיושבי הארץ הראשונים, רק גברים.³ שתי פעמים כתוב בתורה, כי לא בפעם אחת יישמדו בני הארץ לפני בני ישראל.⁴ וכל זה ראיה כי הפקודה "לא תחיה פל נשמה" לא נשמרה במלואה בעת הכיבוש.⁵

אחר, לגמרי אחר, היה כיבוש הערבים. חייליהם לא יצאו מארצם לכבוש מדינות חדשות, מפני כי צר היה להם בארצם; גם לא יצאו לשלול שלל ולכוז בז; הדברים האלה באו מעצמם כתוצאות המלחמה. עיקר מטרתם היה להפיץ את האמונה החדשה, אמונת האישלם, ולעשותה לאמונת חלק גדול של האנושיות. לא להשמיד גויים התכוונו, אלא להכניסם תחת כנפי אמונתם היו שואפים. את הכיבוש הזה אפשר לקרוא "כיבוש רוחני". לכן קרה פה ההפך ממה שקרה במערב אירופה. שם נכבשו העמים הכובשים מאת הנכבשים ויקבלו את אמונתם, את לשונם ואת תרבותם. והעמים אשר נכבשו מאת הערבים קיבלו את אמונת הכובשים ואת לשונם. וגם התרבות, אשר התפתחה בתוך העמים האלה, נשאה עליה את חותם הערבים.

דברי הימים מספרים, באמת, כי הערבים, שיצאו מארץ ערב לכבוש את כל העולם, היו מעטים במספרם. במלחמת-ירמוך, שבה הוטל גורלן של סוריה וארץ ישראל, נלחמו רק ארבעים אלף ערבים, אחרי שאספו את כל גדודיהם המפוזרים בארץ, כדי שיוכלו לעמוד נגד החיל העצום של מאתיים אלף איש, ששלח לקראתם הקיסר הירקליוס. וכלום אפשר להעלות על הדעת, שכל ארבעים אלף האיש האלה התיישבו בארץ ישראל ובסוריה? ואפילו אם התיישבו, גם אז היו הם המועטים בתוך היושבים הנכבשים. במשך שמונים שנה ייסדו הערבים ממלכה גדולה מנהר גֵּנְגִיס שבהודו, במזרח, עד האוקיינוס האטלנטי והרי-הפירנאים, במערב. בכל רחבי הממלכה הזאת היתה שלטת אמונת האשלם וכמעט בכל מדינותיה דיברו ערבית. כלום נניח, שערבים מארץ ערב הושיבו את כל המדינות ההן? ארץ ערב מעולם לא היתה מרובה באכלוסים. לא צרות המקום הכריחה את יושביה ללכת ולבקש להם משכנות חדשים, כמו

שעשו שבטי הגרמנים השונים, שהחריבו את קיסרותה של רומא המערבית. מערב יצאו רק גדודים לכבוש את העולם לאמונתם החדשה. מובן, שהרבה מאנשי-הצבא האלה לקחו להם נשים מבנות העמים המנצחים ותיישבו בארצות שכבשו. ביחס לגזע היו הם טיפות-טיפות בין העמים הנכבשים. אולם השפעתם הדתית והרוחנית היתה גדולה כל כך, עד שכל העמים קיבלו את אמונתם ולשונם. עד כמה קלה היתה השפעתם של הערבים על הגזע, אפשר לראות מעובדה זו: ארץ מצרים נכבשה על ידי הערבים בשנים הראשונות של כיבוש העולם שלהם ובה מושלות הלשון הערבית ואמונת האשלים ממשלה בלתי-מוגבלת במשך שלוש עשרה מאות שנה והטיפוס המצרי הקדמון נשאר בכל טהרו עד היום הזה. פעם חפרו חוקרי-קדמוניות בתוך אחת מן החורבות של מצרים העתיקה וימצאו שם פסל של מצרי, שחי, אפשר, לפני שלושת אלפים שנה. ופסל זה היה דומה כל כך לטיפוס הכללי של המצרים בזמן הזה, עד שאך הוציאוהו מתוך ערמת העפר, צעקו כל הפועלים פה אחד: "שיך-אל-קלד", כלומר: ראש-הכפר. ובשם הזה ידוע הפסל במוזיאון שבקהיר. המצרים של הזמן הזה דומים אפוא למצרים, שישבו בארץ לפני שלושת אלפים שנה, אלפים שנה לפני כיבוש ארצם על-ידי הערבים. וכל זה מפני שבאמת נשארו המצרים תושבי הארץ ואך קבלו את הלשון הערבית ואת האשלים. וכדבר הזה קרה גם בכל הארצות אשר נכבשו מאת הערבים.

לכן חדלו בזמננו המצרים, שהלשון הערבית נעשתה במרוצת הזמן לשונם הלאומית, להיקרא בשם "ערבים" וישבו לקרוא לעצמם בשם "מצרים"; וכך קוראים להם גם אחרים. איש לא יקרא עתה את יושבי אלג'יר, תוניס או מרוקו בשם "ערבים", אף על פי שגם הם מדברים ערבית. בזמן האחרון התחילו גם שכנינו היותר קרובים, הערבים בסוריה, לקרא לעצמם "סורים" ולא ערבים. ואין ספק בדבר, כי ארץ ישראל איננה יוצאת מן הכלל ביחס לעובדה הזאת, ומה שארע בכל הארצות ארע גם בה.

מתייצבת אפוא השאלה, את מי מצאו הערבים בארצנו בעת אשר כבשוה מאת הביזנטים?

רגילים סופרי דברי הימים לספר, כי אחרי חורבן ירושלים על ידי טיטוס, נפוצו היהודים בכל ארצות תבל ולא הוסיפו עוד לחיות בארצם. אבל גם פה אנו פוגשים טעות היסטורית, אשר נחוץ להסיר ולמצוא את מצב הדברים האמיתי.

האמת היא, כי ששים שנה אחרי חורבן ירושלים מרדו היהודים ברומאים תחת פקודת בר-כוכבא. מן הרשימות המעטות, שנשארו בתלמוד בתור אגדות בדבר

המרד הזה, וגם מדבריו של הסופר הרומאי דיאון קסיוס, נראה שבמרד הזה לקחו חלק מאות-אלפים איש; וזה מוכיח שהישוב העברי בארץ ישראל היה בימים ההם גדול ועצום. ואף אחרי מלחמת בר-כוכבא מספרים לנו דברי-הימים על מרידות חלקיות מקומיות, שהיו מרובות מאד. פעם בזמן ג'לונוז מלך הפרתים, בשעה שנלחם ברומאים⁶, פעם בצפורי⁷ ופעם במקום אחר, וזה היה מראה שוב, שעדיין היה אז בארץ ישראל ישוב יהודים גדול, עד שנועז להתקומם לגיונות-רומא התקיפים.

חמש מאות וחמישים שנה אחרי החורבן, כמעט חמש מאות שנה אחרי בר כוכבא, כשנלחם פוזרו השני מלך פרס ברומאים, נספח על חילו גדוד של עשרים וששה אלף איש מיהודי הגליל, מסביבות הערים טבריה ונצרת, בהוצאות העשיר בנימין איש טבריה. הגדוד הזה הצטיין במלחמה, עד כי הירקליוס קיסר, שהיה קיסר ביוזנטיה האחרון, שמשל על ארץ ישראל, התחשב הרבה אתו וישתדל להטותו מאחרי הפרסים. ובשעה שנלחם גדוד זה על ירושלים, התנפל גדוד שני של עשרים אלף יהודים על העיר צור. מזה אפשר לראות שבימים ההם עוד לא עזבו היהודים את ארצם, עוד הוסיפו לשבת בה, לעבדה ולהילחם בעדה.

קיסרות רומא המזרחית נפלה תחת מכות הערבים שיסדו ממלכה אדירה ורחבה; מושליה היו ידועים בשם "חליפים" כי באו על מקום הנביא מַחמד (החליפהו), מייסד אמונתם החדשה.

עברו עוד כמאה וחמישים שנה ובמדינת הערבים הגדולה התחוללה מלחמה על כסא החליפות. עבאס, נצר ממשפחת מַחמד, התנשא למלוך וימגר לארץ את כסא החליפים מבית אומיה. לפי עדותם הנאמנה של סופרי דברי הימים הערבים חש החליף מְרוואן, האחרון למשפחת אומיה, שנעזב כמעט מכל בני אמונתו, מפלט לו לארץ ישראל. שם השתדל לאסוף תַּיִל מתוך היהודים, אשר עוד ישבו בארץ במספר רב, בתקוותו, שהם יעזרו לו במלחמתו באויביו. אמנם היהודים לא יכלו להציל את האחרון מבית אומיה, אך לנו חשובה העובדה, כי שבע מאות שנה אחרי החורבן עוד היה מספר היהודים כל כך גדול בארצם, עד שיכלו לתת תקווה בלבו של מְרוואן להינצל ולהציל את ממשלתו על ידם.

העובדות האלה מוכיחות, שנחטא לאמת, אם נחליט, שהיהודים עזבו כלה את ארצם מפני הרומאים מציקהם. העם אהב את ארצו ואת אדמתו ויט שכמו לסבול את כל הצרות והתלאות, שבאו לו מידי אדוניו הקשים. את הארץ עזבו שדרותיו העליונות. החכמים, תופשי התורה, שביכרו את הדת על פני הארץ, עזבו את הארץ וילכו מזרחה, לייסד ישיבות, בבבל; והעשירים, הסוחרים, פנו מערבה

וייסדו בתי-מסחר בכל רחבי המלכות בכפיה של הרומאים והביזנטים. ואפשר, עשו כן גם בכלל רק העירונים קלי-התנועה. אולם עובדי האדמה נשארו קשורים לאדמתם, אלא אחרי שנשארו בודדים בלי מנהיגיהם הרוחניים, בעל-התורה, לא יכלו לעמוד נגד המסיתים הנוצרים בראשונה ונגד הכובשים הערבים באחרונה. כי אלה ואלה השתמשו בכוח-הזרוע, בכוח הרדיפות והגזרות הקשות, על ידי הטלת מיסים וארנונה כבדים מנשוא, כדי להפיץ בתוך יושבי-הארץ את אמונתם. ויש זכור, שעוד בשַׁבַּת העם במנוחה על אדמתו, בעת שעמד עוד ברשות עצמו, נוצרה תהום רחבה בין תלמידי-החכמים ובין עם-הארץ. הגזרות, הדינים והסייגים, שיצרו החכמים להגן על הדת, לחזקה ולתת לה כוח חיוני, לא התפשטו בתוך העם, והחכמים היו נזהרים לשבת על ספסל אחד ולאכל לחם על שולחן אחד עם בני עם-הארץ, מיראה, שמא אינם מקימים את דיני טומאה וטהרה, תרומות ומעשרות ועוד. אבל בזמנים הראשונים אחרי החורבן, כשהיה עוד בארץ ישראל מרכז כל האומה, כל זמן שהחכמים התהלכו בתוך העם והפיצו בתוכו את התורה והמצוות, עוד היה הקשר אמיץ בין העם ודתו. ואך כשחרב המרכז והחכמים עזבו את הארץ, נשאר העם בלי השפעה כל שהיא מצד מוריו ומדריכיו, ובנקל היה לטרף לכל מיני מסיתים ומדיחים, ואף-על-פי-כן היה די כוח העם קשה-העורף הזה לעמד ולהתקיים באמונתו במשך זמן רב מאוד. כבר ראינו, שנשאר מספר גדול של יהודים בארץ ישראל בימי מלחמת בני-אומיה וחליף-עבאס, שבע מאות שנה אחרי חורבן בית המקדש, למרות ממשלתם של הערבים הקנאים בארץ במשך כמאה וחמישים שנה. מעטות הן הידיעות, שנמסרו לנו על התקופות המאוחרות של דברי-ימי-ארצנו, אבל יש להזכיר, שהנוסע ר' יצחק חילו מספר לנו בספרו "שבילי ירושלים", שלפני שש מאות שנה נמצאו בדרום ארץ ישראל יהודים נודדים, רועי-צאן, יהודים בדואים. היהודים האלה יכלו להיות רק שרידי העם, שישב על אדמתו מאז ומעולם, ולא יהודים שהתחילו לבוא מחוץ לארץ בזמן מאוחר, כדי להתיישב בארץ ישראל. היהודים החדשים התיישבו רק בערים הגדולות, ושם עסקו בתורה ובמלאכה, ולהם אי-אפשר היה להיות נודדים רועי-צאן בתוך עם זר, אשר את שפתו לא ידעו... וגם בספרי הנוסעים של המאה האחרונה מספרים לנו אודות יהודים יושבים בכפרים ועוסקים בעבודות-האדמה, בכפרים, שעתה אין בהם יהודים כלל. יהודים כפריים נשארו עד היום הזה רק בכפר פקיעין, על הדרך בין עכו וצפת. בכפר הזה נשארו משפחות אחדות של יהודים, שמלבד אמונתם אינם ניפלים בכל דרכי-חייהם משאר יושבי הכפר המושלמים. רבים מחוקרי-הארץ רואים ביהודים האלה את שרידי עם ישראל הקדמון. ומי יודע, מה היה גורלן של

המשפחות המעטות האלה, לולא הישוב העברי החדש בארצנו, שבהשפעתו ובעזרתו החומרית הצילן מכליה.

על כל הראיות אשר הובאו אפשר להוסיף עוד ראייה חשובה מאוד: בעת שאנו קוראים ליושבי הארץ "ערבים", הם אינם קוראים לעצמם בשם הזה. אם ישאלו אחד מהם: מי אתה? – ישיב: פלח, כלומר עובד-אדמה, מושלים, בן דת-מחמד ולעולם לא יגיד כי הוא ערבי. בשם "עַרְבִי", לאמור ערבים, הוא קורא לבדואים הנודדים, שבאמת באו מחוץ-לארץ אם בתור כובשים ערבים, אם בתור אותם השבטים, שהיו ידועים בשם כללי "בני-קדם" ושהיו הראשונים להיספח על הערבים ולקבל את אמונתם החדשה. ואפשר שבתור יושבי המדבר היתה להם קרבת הגזע אל הערבים והיו מדברים בלשונם של אלה. וכאשר יוסיפו לשאול את הפלח: מה היא הלשון, שאתה מדבר בה? – ישיב: עַרְבִי, לאמור ערבית. וכלום צריכה לנו ראייה יותר ברורה מזו? יושב ארץ-ישראל יודע ומרגיש שהוא מדבר ערבית, בלשונו של העם הזר, שכבש את הארץ לפני אלף ושלש מאות שנה, אבל הוא בעצמו לא נהפך לערבי.

ואל-נא ישיבו לנו על זה, כי בארץ הקדם מתחלקים התושבים לפי האמונה ולא לפי הגזע. גם הבדואים הם מושלימים, גם התורכים מושלימים הם, ויושב ארצנו מבחין היטב בין הגזעים האלה וקורא שמות שונים לעמים שונים. רק לו לעצמו אין לו שם, מפני שהוא יושב-הארץ העיקרי ואין לו צורך לסמן את עצמו בשם מיוחד אחרי אשר את שמו האמיתי וארץ צור-מחצבתו שכח במשך יותר מאלף שנים של צרות ותלאות, של מלחמות וחורבנות.

אבל אם שכח עם-ארץ-ישראל את צור מחצבתו, שומר הוא הרבה דברים, שמהם יש לראות את הנימים המרובים, שמקשרים אותו אל עם-ישראל, אל העברים הקדמונים. בשורה הראשונה צריך לשים לב אל שמות הערים, הכפרים ושאר המקומות, שהרבה מהם נשארו בפיו בלי כל שגוי כלל והרבה – בשנויים קטנים, קלי הערך. השמות: יפו, לוד, צפת, עזה, בית-דגון, בני-ברק, גמזו, יהוד, כפר-אוריה, קטרה (כמקום "גדרה") ועוד שמות למאות, מזכירים לנו את הערים שישבו בהן אבותינו לפנינו. וצריך לדעת, שבמקומות, שבהם יד הכובשים הערבים (לאמור הַיְדוּאִים) רוממה, נשכחו השמות העברים. בעבר הירדן מזרחה מעטות הן הערים, שיש להן שמות ידועים לנו מן התנ"ך או מן התלמוד, בעת שבעבר הירדן מערבה מספרן גדול מאוד, וזה מוכיח שרוב יושביו של עבר-הירדן המערבי הם צאצאיהם של אלה שישבו בו מקדם לאמור, צאצאי-הערבים. והנה פלא יותר גדול: היונים והרומאים, שמשלו בארץ-ישראל במשך

שש מאות שנה, קראו שמות חדשים לערים רבות בארץ. לעכו היו קוראים פתולומאיס, ללוד – דיאוספוליס, לאמאוס – ניקפוליס, לבית-שאן – סקיתופוליס, לצפורי – דיאוקסריה ועוד. והנה רק עברה ממשלת הרומאים והביזנטים מן הארץ – ויעברו השמות החדשים יחד עמה, והשמות העתיקים, השמות העבריים, לקחו את מקומם. אילו היה בא עם זר להתיישב בארץ, לא היה שומר על השמות העבריים. אילו היו ערבים ממש מתיישבים בכל הארץ, היו מקבלים את השם האחרון, שמצאו, כשבאו אליה, או היו קוראים לערים ולכפרים שמות ערביים. הנוכל לתאר לנו את שרי הצבא הערבים מחפשים בתנ"ך ובתלמוד למען למצוא את השמות העתיקים? לא! באמת היו היהודים רוב מנין ורוב בנין של היושבים-בארץ, בשעה שנכבשה על-ידי הערבים, והם שמרו את השמות העתיקים והיו משתמשים רק בהם, ואך פסקה השפעתם של היונים והרומאים, שבה השפעת היהודים לתוקפה ויחד עמה שבו גם השמות העבריים. רק הערים שכס ושמרון שומרות עתה בלשון-הערבים את שמותיהן הרומאים; ניאפוליס (נפלוס במבטא הערבי) במקום שכס, וסבסטיה במקום שומרון. אפשר, באמת, בתור יוצא מן הכלל, היתה בערים האלו השפעת הרומאים יותר תקיפה, עד שגברה על השפעת היהודים.

בכל הארץ נמצאים קברות קדושים ("נְלִי" בערבית), אשר הערבים באים להשתטח עליהם ולקיים את נדריהם. בין הקדושים האלה רבים כאלה הקדושים גם לעם ישראל. כן נמצא בקרבת נס-ציונה קבר הידוע בשם "נְבִי רֹבִינִין", לאמור ראובן הנביא, הוא ראובן בנו הבכור של יעקב אבינו. והערבים של כל הסביבה, חושבים להם לחובה לבוא לבלות שם מעט זמן במשך חודש ידוע בסוף ימי הקיץ. קרוב לכפר-סבא ימצא קבר "נְבִי בְנִימִין" ולא רחוק ממנו – "נְבִי שְׁמַעוֹן" ועוד. אמנם מקומות קברי הקדושים האלה אינם מתאימים למסורת שלנו, אבל בכל זאת אין לזלזל גם במסורת הערבים. והנה, למשל, דוגמא אחת: לפי מסורתנו אנו, נמצא קבר רחל אמנו אצל בית לחם, מדרום לירושלים, בארץ יהודה, ולפי מסורת הערבים ימצא קבר רחל אצל העיר רמה, בארץ בנימין, מצפון לירושלים. אם נעמיק חקר בשאלה הזאת, נהיה מוכרחים להודות, כי מסורת הערבים יותר נכונה ויותר נאמנה.

באמת, בסיפור על אודות משיחת שאול למלך על ישראל נאמר מפורש, כי קבורת רחל היתה בגבול בנימין,⁸ לאמור מצפון לירושלים; שוב מספר לנו המדרש, כי, כאשר הלכו בני ירושלים לגולה, עברו על פני קבר רחל ויבכו שם, והגולים האלה הלכו בַּגְּלָה צפונה מירושלים⁹ אם עוד נזכור את דברי ירמיהו

הנביא: "קול ברמה נשמע..."¹⁰ נמצא ראייה שלישית, כי רחל אמנו נקברה ברמה אולי, באותו המקום, אשר מראים שם בימינו אלה הערבים!

והדבר איננו מתנגד כלל וכלל לסיפור התורה. התורה לא אומרת כי רחל נקברה בבית-לחם; היא מספרת¹¹ כי נקברה בעוד כברת ארץ לבוא אפרתה (בית-לחם). אבל כמה היא כברת ארץ? מהסיפור במלכים ב, ה, יט, אפשר לראות, כי כברת ארץ היא מרחק די גדול, הרבה יותר גדול ממרחק קבר רחל, הקרוב לבית-לחם, מהעיר בית לחם. עוד אפשר לראות מסיפור התורה, כי האסון קרה לא רחוק מאוד מבית-אל. דרך יעקב אבינו היתה אותה הדרך אשר מאות שנים אחרי כן הלך בה הנער הלוי מבית לחם להר אפרים¹², רק בכיוון הפוך; הנער הלוי הלך צפונה ויעקב – דרומה. יעקב אבינו יצא מבית-אל ופניו דרומה לעיר בית-לחם, אך רחל אמנו לא זכתה להגיע עד בית-לחם, כי מתה ותיקבר בדרך. עוד יותר, האסון קרה, בלי כל ספק, מצפון לירושלים, כי ממקום קבורת רחל המשיך יעקב את דרכו ויט אוהלו הלאה ממגדל עדר. ומגדל עדר, לפי עדותו של מיכה הנביא, היתה יותר מדי סמוכה לירושלים.¹³

חוקרי-הלשון מוכיחים, שבלשון הערבית, המדוברת עתה מאת יושבי-הארץ, יש הרבה יסודות של הלשון העברית או של הלשון הארמית, שבה דיברו יושבי-הארץ בשעה שנכבשה על-ידי הערבים, יסודות, שאינם נמצאים בלשון הערבית הכתובה, או בלשון הערבית המדוברת בארצות אחרות. וכבר הוכיח המאיר קונדור, אחד החוקרים של הארץ, שה"ערבים" דיברו עוד בימי מסעי הצלב ארמית – הלשון, שדיברו בה היהודים עד הכיבוש הערבי.

ויש גם מנהגים דתיים, שמראים על הקשר שבין יושבי ארץ-ישראל בימינו ובין העברים הקדמונים. כן, למשל, ישנם כפרים, שבהם נשתמר המנהג לבלתי אכול בשר גמל, בעוד שהבשר הזה הוא מאכל-תאוה לרוב יושבי-הארץ.

בכלל, החיים היום-יומיים של ה"פלחים" דומים מאוד לחייהם של האיכרים היהודיים, כפי שהם מתוארים בתנ"ך ובתלמוד, על זה אפשר לכתב ספר שלם.

מי שמכיר את יושבי שכם וסביבותיה, יושבי "ג'בל-נבלוס", הוא הר-אפרים, יכיר בהם את בני-אפרים הגאים והנרגנים; את בני-אפרים, שהתאונו עוד לפני יהושע בן-נון על חלקם בארץ, שהיה קטן בעיניהם, וידרשו זכויות מיוחדות לעצמם; את בני-אפרים, שרבו עם גדעון ונלחמו ביפתח בעד ההגמוניה בשבטי-ישראל; את בני-אפרים, שנשאו בקושי גדול את ממשלת דוד המלך ושלמה בנו, ובסוף פשעו בבית דוד, בימי רחבעם, ויעשו מלוכה לעצמם, כדי למשול על כל

השבטים הצפונים. ומי לא יכיר ביושבי העיר לוד וסוחריה החרוצים, את "תגרי-לוד" המפורסמים?

צריך עוד לשים לב לעובדה, כי הנוצרים, אשר ישבו בארץ-ישראל, בעת אשר נכבשה מאת הערבים, גם הם היו ברובם המכריע מגזע ישראל; הם היו יהודים אשר קבלו את הדת החדשה תחת הלחץ, אשר לחצו אותם קיסרי ביזנטיה הקנאים. וכאשר הופיעו בארץ נושאי דגל האשלים, היו הם הראשונים לעזוב את האמונה הזרה לרוחם ולקבל את אמונת הערבים, אשר היתה יותר קרובה לרוח תורת ישראל.

קרוב לחברון ישנו כפר גדול, "חלחול"¹⁴ שמו, אשר יושביו ערבים-נוצרים ובתוכם חיה המסורה, כי היו יהודים, אך בימי מסעי הצלב הכריחו אותם להתנצר. העובדה הזאת איננה בוודת בדברי ימי הארץ ויושביה, ובטח היו עוד מקרים כאלה.

ברור, אפוא לנו, כי בארץ-ישראל אנו פוגשים חלק הגון מבני עמנו, שאמנם חדל לחיות חיים משותפים אתנו, זה אלף וחמש מאות שנה, אבל עצם מעצמינו ובשר מברשנו הוא. מובן, שבתוך העם הזה נטמעו, במשך הדורות הרבים, גם יסודות זרים הרבה: יוונים, רומאים, ערבים¹⁵, פרסים, אירופאים מנושאי-הצלב ועוד. אבל הרוב המכריע הוא מן היהודים, שלא יצאו מן הארץ ובה סבלו את גלותם המדינית והרוחנית. הנוסיף לציננם בתור ערבים, למרות ההיסטוריה ולמרות דבריהם הם, אך ורק מפני כי מדברים הם ערבית?

דומה המצב למצבנו אנו בגויים. יהודי מזרח אירופה, הבאים לארצות המערב, נחשבים שם לרוסים. יהודי אדוק, הרחוק מקומוניזמום ומבלשביות, כרחוק מזרח ממערב, הבורח מתוך ארץ הסובייטים, כמו מתוך תבערה, איננו רשאי לעבור דרך איטליה או מצרים, כי רוסי הוא. עם הופעת הציונות, החלו הסטודנטים היהודים, במכללה של ג'נבה, לדרוש שירשמו אותם בתור יהודים ולא בתור רוסים, והדבר לא עלה בידם.¹⁶

ועל יסוד העובדות האלה נקבע את יחסנו לעם הזה בעתיד. וברור הוא, שאך יחס אחד יכול להיות בימינו; יחס של אחים; לא רק אחים במובן מדיני, אחרי שגזרה עלינו ההיסטוריה לחיות חיי-מדינה משותפים, אלא גם אחים בגזע אחים בני אומה אחת.

אמנם, גדול הוא עתה ההבדל בינינו, אלף וחמש מאות שנה היינו נפרדים זה מזה. אנו יצאנו לחוץ-לארץ, ולמרות כל הצרות והרדיפות, שסבלנו שם, שבים

אנו עתה לארצנו עמוסים הון רוחני ומוסרי נעלה, ויחד עם זה – גם הון חומרי ידוע. ואלה, שנשאר בארץ, נשאר בלי מנהיגים רוחניים, נשאר בלי השכלה כל שהיא, תחת סבל של מלחמות וחורבנות בלי מספר. ולפיכך עמדו על מקומם, או גם נסוגו אחור במובן הרוחני. חובתנו היא, אפוא, עתה להושיט להם יד-עזרה ולהעניק להם מרכושנו, נעזור להם להתפתח, נעזור להם להתרומם ממצבם השפל בחומר וברוח. ובזה לא רק נביא תועלת גדולה לאחינו אלה, שהם בבחינת תינוק שנשבה לכין העכו"ם, אלא גם לנו, לארצנו ולעתידנו בה.

ואל נרתע לאחור, אם חלק ידוע מ"הערבים" האלה מראה לנו אותות איבה. אנטישמיות במובן אירופי אין בארץ-ישראל. כמו בכל עם ועם יש בלבותיהם חשד, התנגדות לכל זר, אפשר להגיד "לכל הלוכשים מלבוש נוכרי", כדברי הנביא...אנחנו מרגישים את ההתנגדות הזאת יותר מיתר העמים, כי תביעותינו אל המקום יותר גדולות... ובכלל אפשר להגיד, כי האיבה אלינו היא מעשה פוליטיקאים ידועים, המשפיעים מן החוץ...אל נא נשים, אפוא, לב כי היחס של יושבי הארץ אלינו, עד עתה, אינו יחס של אחים, ואל נא נשים לב לגרגרנים ומחררי ריב. "נִפְרַ יוֹסֵף אֶת אַחִיו וְהֵם לֹא הִכִּירוּהוּ"; אנו, שספר דברי-הימים פתוח לפנינו, מכירים בהם את אחינו, והם אינם מסוגלים לראות בנו אחים שהתרחקו, ומתייחסים אלינו כאל זרים.

נלך בעקבות אחר מגדולינו, ר' שמואל הנגיד, שפעם אחת טייל עם מושל גרנדה, באחת הסמטאות של העיר הזאת. והנה יצא ערבי אחד ויתחיל לקלל את הנזיר היהודי קללות נמרצות. החליף, שאהב את רבי שמואל, אמר לו: "צו ויכרתו את הלשון מפי הערבי הזה". למחר הזמין ר' שמואל את המחרף אליו, דיבר אתו טובות וגם שמע לתלונתו, שהתלונן בצדק, וימלא את בקשתו. לאחר ימים אחדים טיילו שוב הנגיד והחליף במקום הזה. יצא שוב הערבי ההוא והתחיל לברך את ר' שמואל.

כיצד? – שאל החליף – הלא אמרתי לך, שתצווה לכרת את לשונו? את פקודתך שמרתי – השיב ר' שמואל – כרתי את לשונו הרעה ואשים במקומה לשון טובה...

ואל נרתע לאחור אם הרוב הגדול של יושבי-הארץ נופל מבני עמנו, כמעט בכל. נשתדל להשפיע עליהם על-ידי תרבותנו, ועל-ידיה נרימם אלינו, כדי שנוכל לעבוד יחד, כדי שנוכל לחיות חיים משותפים.

מובן, שחלילה לנו לנגע באמונתם, שהיא להם מורשת-אבות מכמה וכמה דורות. תישאר בפיהם גם שפתם העשירה והמגוונת. אך נשתדל, שידעו גם את לשוננו העברית, ועל-ידיה – את תרבותנו ואת התרבות העולמית. והדרך אל תרבותנו היא דרך בית הספר שלנו, שאנו חייבים לפתח לפנייהם לרוחה.

הדרך הזאת אינה חדשה, היא בדוקה ומנוסה זה זמן רב וסלולה על-ידי אחרים; זאת היא הדרך, שבה הולכים זה עשרות שנים בני-אירופה, בעלי אמונות שונות, כדי להשפיע על יושבי-ארצנו. לפני המלחמה העולמית לא היה עם בן תרבות מעמי-אירופה, שלא ייסד בתי-ספר בארצנו, כדי למשך אליו בעזרתם את הדור הצעיר של בני ארץ-ישראל. גרמנים, צרפתים, אנגלים, איטלקים – כולם היו מתחרים ביסוד בתי-ספר בשביל בני ארץ-ישראל. גם הרוסים, שעניוּתם בבתי ספר בארצם היתה ידועה לכל, גם הם יסדו בארץ-ישראל ובסוריה שורה שלמה של בתי ספר, כדי להפיץ את שפתם ותרבותם, ויחד עם זה – אהבה וכבוד לרוסיה. רק אנו, הצריכים לחיות יחד עם יושבי הארץ, לא עשינו כלום בדבר הזה. אומנם, בימי שלטון התורכים היה הדבר קשה מכמה טעמים. עכשיו הוא ראוי ואפשרי.

והדבר דוחק. אם לא נעשה כך אנו, יעשו כך אחרים, אלה שעוד מזמן התייצבו על הדרך הזאת, וזה יזיק לנו הרבה. טבע הדבר מחייב, שאחרים רחוקים מלהפיץ, על ידי בתי-ספר שלהם, אהבה לישראל... צריך, אפוא, לקדם את פני הרעה ולדאוג, שהדור הצעיר של יושבי-הארץ יגדל בתור ידידנו ובעל-בריתנו ולא בתור אויבנו ומתנגדנו.

ובטוח אני בכוחו של בית ספרנו ובכוחה של תרבותנו, ומאמין באמונה שלמה, כי ילד, שלמד שנים אחדות בבית ספר עברי והתקרב אל ספרותנו ואל רוחנו, יישאר ידידנו לנצח וכל דיבות שונאינו ומקטרגינו לא יפעלו עליו להפך את לבו ולהסירו מעלינו. נזכור שוב, כי ביחסנו אל תלמידנו מבני המושלימים או הנוצרים, נהיה תמיד רחוקים מהסתה דתית, אשר בה חשודים רוב בני האמונות האחרות, אשר מטרתם לצוד נפשות...

כן, נעשה גם אנו כרבי שמואל הנגיד: נביא ברכה ליושבי הארץ וישיבו גם הם לנו ברכה; נכרות את לשונם הרעה וניתן במקומה לשון טובה. ואז שלום יהיה לנו ושלום להם, לאחים הרחוקים, ששכחו את אחיהם; יחד נעבוד עבודה תרבותית, אשר תעשה את ארצנו למרכז ההשכלה האנושית במזרח ואת עמנו – לאור גויים!

מקורות

- 1 דברים כ, טז; יהושע יא, יד
- 2 שופטים ב
- 3 דברי הימים א, כב; דברי הימים ב, ב, טז; מלכים א, ה, כט
- 4 שמות כג, כו; כט; דברים ז, כב
- 5 אמנם התורה (דברים ב) מספרת על אודות עמים אחרים אשר נשמדו מאת אחרים אשר ישבו תחתיהם. אך ראשית כל קל להשמיד עם קטן היושב בארץ קטנה, כמו שהיו העמים ההם, מלהשמיד עם היושב בארץ רחבת ידים. כך השמידו בני ישראל את יושבי יריחו, את יושבי העי, את יושבי כל הערים אשר לכדו וכך השמידו בני דן את יושבי ליש וכו'. שנית, כלום לא מוכיח כי גם פה קרה אותו הדבר, אשר קרה במאורעות הידועים לנו, לאמור כי הנכבשים קיבלו את מרות הכובשים ויתבוללו בתוכם? צריך לשים עוד לב, כי העמים הנכבשים מצוינים כענקים, ופה לפנינו הופעה היסטורית ידועה. גם היוונים ספרו, כי לפניהם ישבו בארצם ענקים, כלשונם קיקלופים, אשר נכחדו מהארץ לא בפעם אחת אלא במשך זמן ידוע. אלה היו הדורות הקדמונים, דורות לפני ההיסטוריה. על עוג מלך הבשן אומרת התורה, כי הוא נשאר מיתר הרפאים, לאמור הענקים. כל זה יוצא מחוג ההיסטוריה...
- 6 גריץ שפיר, דברי ימי ישראל, ת"ב, ע' 238
- 7 שם ע' 284-285
- 8 שמואל א, ט, ג
- 9 בראשית רבה פרק פב
- 10 ירמיהו לא, יד
- 11 בראשית לה, מו
- 12 שופטים יט, יב-יג
- 13 מיכה ד, ח
- 14 יהושע טו
- 15 מענין כי כל היסודות האלה לא התבוללו בתוך הרוב העיקרי של יושבי הארץ, מלבד מתי מספר מהם. כאשר כבש איברהים פחה בן מוחמד עלי, הכדיב המצרי, לפני כמאה שנה (בשנת תקצ"ג) את ארץ ישראל וסוריה, הביא אתו הרבה איכרים ממצרים ויושבים בתוך כפרי ילידי הארץ. ואף כי שני היסודות האלה בני אמונה אחת ומדברים שפה אחת, הם אינם מתבוללים ביניהם ובכל מקרה עוזבים את הארץ ושבבים מצרימה.
- 16 מספרים כי צעיר רוסי בשם איבנוב, בא להירשם בתור סטודנט, באחת האוניברסיטאות באמריקה. בן איזה עם אתה? שאלוהו. רוסי, ענה הוא. רוסי? קרא הרושם בתמיהה. בפעם הראשונה שומע אני שם רוסי כזה. אצלנו יש רוסים: כהן, לוי, גולדברג, גולדשטיין ועוד כאלה.